

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДІ

ORGANIZATION OF THE DEFENSE IN THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

Владишевська В.В., доктор філософії у галузі права,
доцент кафедри міжнародного та європейського права

Храпенко О.О., к.ю.н., доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національний університет «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено висвітленню актуальної на сьогодні проблеми організації захисту у системі міжнародного кримінального судочинства яке характеризується постійним розвитком. Міжнародний кримінальний суд є першим і єдиним постійно діючим органом, уповноваженим здійснювати юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства: геноцид, воєнні злочини, злочини агресії та злочини проти людяності.

Посилаючись на п'ятий Нюрнберзький принцип, який передбачає, що «будь-яка особа, яка обвинувачується у вчиненні злочину відповідно до міжнародного права, має право на справедливий судовий розгляд на підставі фактів і права», важливим є висвітлити особливості організації захисту адвокатами інтересів клієнтів та визначитись із роллю захисників у Міжнародному кримінальному суді. Якісна правова допомога надає можливість розраховувати на максимально об'єктивний результат і справедливий суд. Важливим також є усвідомлення, не тільки зацікавленою особою у позитивних результатах справи, а і у оцінці суспільством результатів якісної організації захисту у Міжнародному кримінальному суді.

Данною статтею була здійснена спроба проаналізувати особливості роботи адвокатів, що працюють по справах у Міжнародному кримінальному суді, надати оцінку їх стратегії і тактиці при побудові захисту. Особлива увага приділяється взаємодії адвокатів зі підзахисними, суддями, свідками і потерпілими від міжнародних злочинів. Проаналізовано «живі і цікаві» приклади адвокатів, які працюють у Міжнародному кримінальному суді.

Безумовною є теза, що основою системи міжнародного кримінального судочинства є гарантування ефективного захисту. Відповідно до цього і вимоги до адвокатів, які надають таку допомогу є вкрай високими, тому що вони є частиною цієї системи і нерідко показують істотні прогалини в роботі системи, за що неодноразово натикаються на критику і «умовну нелюбов» до себе. Така позиція є не зовсім справедливою, оскільки адвокати висвітлюють такі недоліки і прогалини з метою звернути на них увагу і швидко усунути для підвищення якості роботи у Міжнародному кримінальному суді, а не для того, щоб дискредитувати його роботу.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд, міжнародні злочини, адвокатура, організація захисту, роль адвоката, компетентність судді.

The article is devoted to the coverage of the present-day problem of the organizing a defense in the system of constantly evolving international criminal trials. The International Criminal Court is the first and only constantly operating institution that have the power to exercise its jurisdiction over persons for the most serious crimes of international concern: genocide, war crimes, crimes of aggression and crimes against humanity.

With reference to the fifth Nuremberg Principle, which provides that «any person who is accused of a crime in accordance with international law is entitled to a fair trial based on the facts and law,» it is important to highlight the specifics of how attorneys organize the defense of clients and to define the role of defense lawyers at the International Criminal Court. High-quality legal aid makes it possible to expect the most objective result and a fair judgment. It is also important to realize not only the person's interest in the positive outcome of the case, but also the public's appreciation of the results of quality defense organizing in the International Criminal Court.

This article attempts to analyze the specifics of the work of lawyers working on cases in the International Criminal Court, to provide an assessment of their strategy and tactics in the construction of the defense. Particular attention is paid to the interaction of lawyers with defendants, judges, witnesses and victims of international crimes. The authors analyze «live and interesting» examples of lawyers working at the International Criminal Court.

There is no doubt about the assertion that the basis of the system of international criminal proceedings is the guarantee of an effective defense. In accordance with this, the requirements for lawyers who provide such assistance are extremely high, because they are part of this system and often show significant gaps in the work of the system. For this they repeatedly encounter criticism and «conditional dislike» of themselves. This position is not entirely fair, as the lawyers highlight such deficiencies and gaps in order to draw attention to them and quickly resolve them to improve the quality of work at the International Criminal Court, and not to discredit its work.

Key words: International Criminal Court, international crimes, advocacy, organisation of the defence, role of a lawyer, competence of the judge.

Роль адвокатів у Міжнародному кримінальному суді (далі-МКС) не може обмежуватися захистом однієї людини. Саме тому адвокатів слід ототожнювати із всією системою МКС як невід'ємну частину системи міжнародного кримінального судочинства.

Процедура захисту у складних, нетипових справах (воєнних або інших міжнародних злочинах) викликає особливий резонанс у суспільстві. І таке відношення людей цілком зрозуміло, тому що часто люди ототожнюють адвокатів і їх підзахисних. Відповідно до цього формується необачне, вже наперед, заангажоване ставлення до винуватості обвинуваченого. Саме такий приклад є одним з багатьох, який віддзеркалює проблеми з якими стикаються адвокати у Міжнародному кримінальному суді.

Питання захисту осіб у Міжнародному кримінальному суді знайшло віддзеркалення в роботах таких науковців як: В. Репецького, Т. Сироїд та інших науковців.

Серед адвокатів – практиків, які мають безпосереднє відношення до роботи у МКС та із задоволенням висловлюють думки щодо позитивних і негативних аспектів роботи є: К. Гібсон (адвокатка Міжнародного кримінального суду), Д. Джейкобс (адвокат Міжнародного кримінального суду).

Надання якісної допомоги у МКС, як єдиному органі, який діє на постійній основі є певним показником престижу у адвокатів і відповідно до цього отримати статус адвоката, який надає допомогу у МКС є вкрай непростими.

В структурі МКС адвокати є незалежними працівниками, а не шатними. Ця незалежність має як свої плюси так і мінуси. Немає соціальних гарантій, до яких звикли адвокати у своїх країнах, але є можливість реалізувати себе в цікавій практиці і зробити своє ім'я відомим.

Міжнародний кримінальний суд має свій реєстр захисників і помічників захисників. Для того, щоб буди вклю-

ченим до реєстру необхідно на офіційному сайті заповнити форму і подати заявку, якщо особа відповідає всім необхідним критеріям. На думку адвокатів, які працюють в МКС, кількість адвокатів є недостатньою порівняно із прокуратурою, яка має великі групи співробітників, що робить не зовсім справедливий баланс сил на арені змагальності.

Як згадує Д. Джейкобс, зараз вже адвокат МКС, коли він був практикуючим адвокатом у Франції, отримав PhD та займався науковою та викладацькою діяльністю, його завжди приваблював захист. Наполегливість і постійна «незгідність» з позиціями інших привела його до реалізації своїх амбіцій у міжнародному праві і доволі успішно [1].

Д. Джейкобс також відзначає відсутність розмаїття серед захисників у МКС, що позиціонує як певну проблему. Слід також додати, що адвокатам досить складно перекваліфікуватись із національного судочинства у міжнародне з урахуванням того, щоб стати адвокатом у МКС слід мати певний досвід [1].

Потерпілі є одними з ключових учасників провадження в МКС. Як зазначає Т. Сироїд, вони являють собою зацікавлену рушійну силу змагального судового процесу і саме від належної регламентації, чіткого визначення і забезпечення прав зазначеної категорії осіб залежить ефективне і швидке розслідування у справах, сприяння здійсненню судочинства та встановлення справедливості [4, 64]. Відповідно до цього саме з моменту створення МКС його статутом було передбачено можливість представництва потерпілих [4, 404].

В протиположності до потерпілих, адвокати надають допомогу і обвинуваченим та відчують всі негаразди, які пов'язані із «ототожненням адвоката із клієнтом».

На думку К. Гібсон, яка протягом одинадцяти років представляла інтереси

Жан-П'єра Бемби, якого, відповідно до рішення МКС було засуджено на 18 років тюремного ув'язнення, адвокати є заручниками свого статусу і правил, тому що представляючи конкретну особу встановлюється тривалий зв'язок із підзахисним [2]. Також несправедливим у міжнародному кримінальному праві є те, що підзахисного умовно «забирають із його життя» і переміщують в Гаагу на 7-10 років, а, можливо, і до кінця життя. Зрозумілою є негативна позиція суспільства по відношенню до міжнародного злочинця, але слід розуміти, що саме адвокат і є тією людиною, що спілкується із підзахисним постійно і таким чином адвокат стає єдиним зв'язком із зовнішнім світом [1]. Доречні саме Бемба став першим воєначальником, якого визнав винним гаазький суд з часу свого засудження в 2002 році [2].

Окремої уваги, на думку К. Гібсон, вимагає питання недобросовісних свідків, які готові прийти та виступити в міжнародному суді з неправдивими свідченнями, незалежно від того, ідеться про сторону обвинувачення чи сторону захисту, що стає реальною проблемою при побудові стратегії і тактики адвоката. Прикладом є те, коли велика кількість людей були свідками одного злочину, але кожен «побачив щось своє» у поведінці обвинувачуваного [1]. Адвокати використовують всі можливі засоби, щоб встановити істину по справі і результат іноді може бути дуже несподіваний. Коли група осіб стверджує, що бачили масові вбивства, але після довготривалих перевірок було встановлено, що частина свідків взагалі того дня не були у місті.

Д. Джейкобс, в свою чергу зазначає, що незалежно від обставин, адвокати повинні ставитись до свідків та потерпілих із повагою до їхньої гідності, але не забувати, що бувають також і хибні та неправдиві свідчення і це трапляється також у МКС [1].

Не слід забувати, що міжнародне судочинство дещо затягнуто в часі у порівнянні із національним судочинством та це приводить до того, що свідки просто же не пам'ятають обставин справи і навіть без певного наміру розповідають ситуацію інакше. В такому випадку адвокатам можуть бути у пригоді навички знання людської психології і звісно ж відповідальної фіксації усіх попередніх показань свідків.

Організацію захисту у Міжнародному кримінальному суду неможливо уявити без суддів, а саме без з'ясування питання компетентності суддів. Це і є зрозумілим, тому що МКС є вищою судовою інстанцією для розгляду міжнародних кримінальних злочинів у світі.

Питання компетентності суддів є проблемою не тільки на міжнародному, а і на національному рівні. Для того, щоб визначити рівень компетентності судді слід проаналізувати ряд факторів. Наприклад, в Україні вимога компетентності встановлена до кандидата на посаду судді ст. 69 Закону України «Про суудоустрій і статус суддів», але подальшого розкриття цього терміну в законі не передбачається.

Найбільш вдале визначення поняття «компетентність судді» надає Р. Сопільник, яке можна уніфіковано розглядати як для національного так і для міжнародного рівня. Це комплекс особистісних характеристик судді (зокрема, знань, умінь, навичок, етико-моральних якостей, творчих здібностей, мотивації) що формується до зайняття посади та підчас здійснення професійної діяльності судді шляхом свідомих вольових зусиль у напрямку їх здобуття та розвитку, складається з професійної, соціальної та особистої компетентності, проявляється у професійній діяльності судді, соціальному і особистому житті, піддається невпинному розвитку у контексті динаміки розвитку правовідносин та правових актів, що їх регулюють з урахуванням особливої суспільної значимості професії судді та принципу зміцнення авторитету судової влади [5, 475].

Для реалізації справедливого міжнародного судочинства вкрай необхідні компетентні судді. Відбір суддів до МКС здійснює самі країни і він залежить лише від двох факторів: досвід роботи в кримінальному праві та процесі та досвід роботи у міжнародному гуманітарному праві та міжнародному праві з прав людини.

Як влучно зазначає Д. Джейкобс, навчитись практики лише читаючи книжки неможливо. Робота судді у міжнародному гуманітарному праві та міжнародному праві з прав людини на національному рівні зазвичай носить фрагментарний характер, на базі якого складно створити повну картину роботи МКС, для цього потрібен досвід, практика, взаємодія суддів з адвокатами, свідками та іншими учасниками процесу [1].

Таким чином, для якісного вдосконалення системи МКС слід більш прискіпливо відноситись до відбору суддів та адвокатів. Найчастіше невдоволення озвучують адвокати, яким необхідно відстоювати правову позицію свого підзахисного.

Справедливими є зауваження адвокатів, щодо приналежності суддів до різних систем права і їх реакції на докази відповідно до англо-саксонської та континентальної системи права. Саме тому від правильного розуміння ситуації суддею залежить справедливе і незаангажоване рішення.

Проведене у статті дослідження дозволяє зробити висновок, що для ефективного здійснення судочинства у МКС слід і в подальшому вдосконалити не тільки організацію захисту, а також і порядок допуску суддів до здійснення правосуддя у МКС. Найбільш вдала кореспонденція між адвокатами і суддям зможе підвищити якість системи Міжнародного кримінального суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Адвокати* дияволів чи незамінна частина системи міжнародного правосуддя? Стаття від 21.09.2021. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/advokaty-diyavoliv-chy-nezaminna-chastyna-systemy-mizhnarodnoho-pravosuddia/>
2. Екс-лідер повстанців Конго отримав 18 років в'язниці. URL: <https://nv.ua/bbc/eks-lider-povstantsiv-kongo-otrimav-18-rokiv-v-jaznitsi-153602.html>
3. Релецький В. В. Представництво інтересів потерпілих у Міжнародному кримінальному суді // *Наукові читання, присвячені пам'яті В. М. Корецького: зб. наук. праць / Київський університет права НАН України.* – К.: Вид-во Європейського університету, 2011. – С. 404-407.
4. Сироїд Т. Л. 7. Правове становище потерпілих у Міжнародному кримінальному суді // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Серія: Право).* – 2009. – No 841. – С. 60-64.
5. Сопільник Р. Л. Вимоги до суддів у законодавстві про судовий устрій та статус суддів у Німеччині / Р. Л. Сопільник // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична.* – 2013. – Вип. 1. – С. 474-485.